

ARHEOLOGIA ISTORICĂ ȘI MUZEOLOGIA ÎN PROGRAMUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI UNIVERSITAR

Prof. dr. JIŘÍ NEUSTUPNÝ
(R. S. Cehoslovacă)

Colecțiile muzeelor de istorie au un caracter extrem de variat. În general, se poate spune că sunt două cauze care au determinat această situație. Din feudalism și din perioadele istorice următoare s-au păstrat mult mai multe monumente și obiecte decât din perioadele istorice mai timpurii. A doua explicație este aceea că, de la apariția feudalismului, standardul de viață a fost în continuă creștere, astfel încât realizările omenesti sunt mult mai numeroase decât în oricare alt moment din trecut. Din feudalism și pînă în prezent, seria de obiecte istorice a crescut aşa de repede încât acum este o sarcină foarte dificilă — atât din punct de vedere practic, cât și teoretic — aceea de a documenta considerabilă dezvoltare din secolele XIX și XX cu obiecte care să caracterizeze viața societății.

Afi interesant să se discute modul în care sunt pregătiți experții în acest domeniu. În ceea ce privește obiectele cu caracter artistic din domeniul sculpturii, picturii, arhitecturii sau artelor aplicate, în întreaga lume există universități care pregătesc istorici de artă. De asemenea, colecțiile numismatice sunt sub îngrijirea unor specialiști — numismati. Obiectele etnografice sunt studiate de etnografi, și aceștia pregătiți de universități în aproape toate țările din lume. Obiectele de uz curent, servind nevoilor populației zi de zi, vor trebui studiate de către arheologia istorică, care se ocupă în general cu studiul produselor materiale din epoci istorice trecute.

În această privință însă, ne întâlnim cu o serie de probleme și cu unele confuzii. În unele țări europene, arheologia istorică se identifică cu arheologia medievală. Această restrințere a arei de studiu poate prezenta unele avantaje pentru o cercetare mai intensă a culturii materiale a evului mediu european, dar are în același timp și unele neajunsuri serioase. Uriașa cantitate de materiale din perioadele post-feudale, în special din secolele XIX și XX, care se află în muzeu, este pur și simplu în afara sferei de interes a istoricului. De aceea pare justificat să se studieze arheologia istorică în toate fazele sale și să se dea atenție dezvoltării culturii materiale din feudalism pînă în pragul epocii noastre.

Această confuzie în definirea arheologiei istorice se reflectă desigur și pe plan universitar, acolo unde se predau cursuri de arheologie istorică. Sunt unele universități la care se predă arheologia medievală, uneori după preistorie și protoistorie, sau paralel cu istoria, dar există foarte puține universități, dacă sunt și acelea, unde arheologia istorică să fie predată complet, adică din feudalism pînă la începuturile vremurilor noastre. Ca urmare, studentul la istorie, în afară de cel mult, materialul arheologic, care îl este cunoscut direct, ca și de unele cursuri privind istoria artei și etnografia, părăsește universitatea fără a fi făcut o incursiune serioasă în cultura materială a perioadelor istorice. Întreaga cantitate de obiecte ilustrând producția sau viața cotidiană a perioadelor istorice este de multe ori în afara sferei interesului științific, deși reprezintă surse materiale foarte importante, completând cunoștințele noastre câpătate prin studiul izvoarelor scrise, și citoatădă aceste obiecte suplinesc informația care nu e menționată de loc în astfel de izvoare cu caracter arhivistic.

Este normal că documentarea sistematică și de înaltă calificare privind aceste dovezi istorice materiale este de asemenea în interesul muzeelor, care au sarcina să adune asemenea dovezi și să le ia în lucru, în vederea expunerii și cercetării. Dar acțiunea de colectare sistematică și de studiere a materialului, venind în întimpinarea cerințelor științei moderne și ale educației, trebuie să fie bazată pe un factor foarte important : istoricul care vor să luceze în muzeu trebuie să posedă o documentare teoretică vastă și să fie calificați pentru o asemenea muncă. Cu alte cuvinte, dovezile istorice materiale, recte arheologia istorică, trebuie să fie incluse în cursurile de predare a istoriei, proporțional cu importanța lor într-un teritoriu anume și pentru o anumită perioadă.

Autorul acestui articol a propus un astfel de curs la Facultatea de filozofie a Universității Caroline din Praga și a sugerat includerea sa în cursul de istorie. Deoarece introducerea acestui nou și extins curs ar cauza multe dificultăți, dată fiind lipsa de timp și de profesori, întregul proiect a fost realizat într-o formă prescurtată și de mai mică extindere, mai întâi ca studiu postuniversitar pentru istoricii ce lucrează în muzeu. De aceea, unul dintre organizatorii acestui curs este Catedra Facultății de filozofie a Universității Caroline din Praga, care s-a ocupat timp de mai mulți ani cu predarea arheologiei medievale. Istoricii pentru care sunt organizate aceste cursuri de studiu sunt lucrători în muzeu și de aceea primesc, paralel cu arheologia istorică, noțiuni teoretice și metode de aplicare a lor în munca de muzeu. Astfel, cel de-al doilea organizator al studiului postuniversitar este Centrul de Invățămînt muzeologic al Facultății de filozofie a Universității Caroline, care este atașat Muzeului Național din Praga.

Întreaga organizare și conducere a cursului sunt sub egida Centrului de Invățămînt muzeologic, iar conferințele sunt tinute la Muzeul Național. Cursurile constau din studiu individual, urmat de consultări și audieri de conferințe timp de două zile lunare. Numărul total de ore pentru conferințe poate fi de 50 în timpul unui semestru, ceea ce înseamnă 200 intr-un studiu de 4 semestre. Jumătate din ore sunt dedi-

cate arheologiei istorice și jumătate muzeologiei. La acest curs postuniversitar s-au înscris, la Facultatea de filozofie a Universității Caroline, 35 de studenți, având calificarea necesară — licență în istorie sau alte discipline istorice și o practică de doi ani la un muzeu. Cursul se va încheia cu o lucrare scrisă și o examinare orală în domeniul arheologiei istorice și al muzeologiei. Responsabili ai acestui curs sunt prof. Zdeněk Fiala, șeful Catedrei de științe istorice auxiliare, și prof. Jiří Neustupný, șeful Centrului de învățămînt muzeologic al Facultății de filozofie a Universității Caroline. Conferențiarii sunt, pe lîngă acești doi profesori, specialiști de seamă în problemele arheologiei istorice și ale muzeologiei, lucrînd în muzeele mari (Muzeul Național, Muzeul Național de tehnologie, Galeria Națională, Muzeul de arte aplicate, Muzeul Moraviei din Brno), la Facultatea de filozofie — Universitatea Carolină, la Institutul de arheologie al Academiei de Științe, la Oficiul central pentru protecția monumentelor și în alte instituții. Se înțelege că alegerea conferențiarilor cu vaste cunoștințe teoretice și practice în anumite domenii a fost foarte grea și, de asemenea, nu a fost mai ușoară nici organizarea întregului curs cu un număr aşa de mare de conferențari. Unui singur arheolog istoric îl este pur și simplu imposibil să stăpînească toate ramurile specializate ale arheologiei istorice, deoarece o astfel de pregătire vastă poate fi superficială. Astfel incit Centrul de învățămînt universitar a trebuit să colaboreze cu conferențari specializați în ceramică, sticlă, obiecte de metal, mobilă etc.

Ar fi util de menționat, cel puțin pe scurt, programul acestui curs postuniversitar de studiu, pentru arheologia istorică și muzeologie.

Arheologia istorică cuprinde următoarele subiecte: teoretic, cursul începe cu conferințe privind interrelațiile dintre documentele scrise și cele materiale, valoarea evidență a documentelor materiale, însemnatatea tipologiei și analiza stilului documentelor materiale. Următoarele conferințe se referă la documentele materiale aparținînd istoriei așezărilor umane — locuințe și dependințe, clădiri de cult, interioare de locuințe etc. O serie independentă de conferințe tratează numismatica. Apoi sunt conferințe privind documentarea materială a istoriei agriculturii, a meșteșugurilor și producției industriale, conferințe despre ceramică, unele de metal și produse utilizare de sticlă, mai multe conferințe despre costumul civil și militar, istoria breselor, instrumentele muzicale, dovezi materiale privind istoria teatrului și medicinei etc. Conferințe speciale sunt prevăzute pentru obiectele de cult. Studenții sunt de asemenea informați despre sistemul de măsuri și greutăți, istoria transporturilor și, natural, despre colecții bogate de arme din muzeu.

Toate conferințele menționate mai sus sunt doar o introducere la studiul individual și nu pot cuprinde extrem de variatul conținut al culturii materiale din feudalism pînă în epoca noastră. Se pot indica doar cele mai importante aspecte ale culturii materiale și da atenție deosebită colecțiilor de monede din muzeele cehoslovace. Dar autorul acestor rînduri crede că în acest fel va fi posibil ca în viitor să se includă în programul de studiu al arheologiei istorice alte aspecte ale culturii materiale precum și alte grupuri de monumente.

Muzeologia este reprezentată la acest curs prin muzeologia generală, predată în două semestre, și muzeologia specială, planificată de asemenea pentru două semestre. Muzeologia ocupă în cadrul cursului același număr de lecții ca și arheologia istorică.

Muzeologia generală se ocupă de probleme comune tuturor disciplinelor din muzeu. Se predau conferințe despre muzeologie, rolul și funcția muzeului în societate, despre știință și educație, despre istoria muzeului, organizarea internațională și națională a muzeului, despre muzeu ca mijloace de comunicare, despre aspectele tehnice și artistice ale expozițiilor, protecția colecțiilor — conservare, restaurare; studenții sunt informați chiar și despre problemele economice, administrative și cele privind planificarea din muzeu.

Muzeologia specială se axează pe domeniile specifice disciplinelor individuale în muzeu. În acest caz este vorba de arheologia istorică. Studenților li se prezintă metodele folosite în constituirea colecțiilor de documente materiale istorice, problemele relației între materialul scris și tipărit, pe de o parte, și documentele materiale, pe de altă parte, nu numai în muzeu, dar și în expoziții. Conferințe speciale sunt prevăzute pentru muzeele-castel (muzeele adăpostite în castele), rezervațiile arhitecturale, pentru relațiile între muzeu și arhive, biblioteci, pentru muzeele de literatură și pentru îngrijirea monumentelor istorice. Numismatica e, de asemenea, discutată în detaliu, deoarece colecțiile de monede sunt foarte mari și numeroase în muzeele cehoslovace. Cursul de studiu include, de asemenea, o analiză critică a unor expoziții din Praga orientate istoric ca și vizitarea mai multor muzeu regionale. Predarea muzeologiei speciale va culmina cu mai multe conferințe și întîlniri urmate de discuții, privind concepția, conținutul și organizarea muzeului de istorie, care ar trebui să reflecte viața întregii societăți și să nu fie mărginit, cum e azi cazul, de probleme și aspecte ale istoriei artei. Un astfel de muzeu de istorie va trebui să se bazeze pe arheologia istorică, iar alte discipline istorice vor contribui la organizarea structurii sale, proporțional cu însemnatatea lor pentru istorie în general. Aceasta nu înseamnă, totuși, că aceste discipline nu vor avea propriile lor colecții, secții sau muzeu specializate, de exemplu istoria artei.

Primele noastre încercări pentru introducerea în învățămîntul universitar a arheologiei istorice împreună cu muzeologia au fost deja făcute, iar experiența cîștigată este de pe acum bogată. Aceste rezultate vor fi utilizate în planificarea și pregătirea viitoarelor cursuri postuniversitare, care se vor organiza potrivit cu necesitățile muzeelor. Să sperăm, de asemenea, că ele vor contribui la introducerea arheologiei istorice, în sensul ei cel mai larg, în programul de studiu al universităților de istorie.